

Broedvogelmonitoring **op** Schiermonnikoog **in** 2017

Romke Kleefstra

Sovon-rapport 2017/68

Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2017

Romke Kleefstra

Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Natuurmonumenten

Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2017

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurmonumenten

Wijze van citeren: Kleefstra R. 2017. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2017. Sovon-rapport 2017/68. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Illustratie omslag: Oosterkwelder (20 april 2017), oeverzwaluwenkolonie in duin (16 mei 2017) en braaksel met wormen van Kleine Mantelmeeuwen (10 juni 2017). Foto's: Romke Kleefstra.

Opmaak: John van Betteray

ISSN-nummer: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
e-mail: info@sovon.nl
website: www.sovon.nl

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.

Inhoud

Samenvatting	3
1. Inleiding en dankwoord	4
2. Werkwijze en omstandigheden in 2017	5
2.1. Doel van de inventarisaties	5
2.2. Methode en veldwerk steekproefgebieden	5
2.3. Kolonievogels en zeldzame broedvogels	5
2.4. Tellingen Eider	5
2.5. Weersomstandigheden	6
3. Resultaten	7
3.1. Soorten en aantallen	7
3.2. Broedvogelaantallen 1998-2017	7
3.3. Kolonievogels en zeldzame broedvogels	10
3.4. Soortbesprekingen	10
4. Literatuur	13
Bijlagen	14
Bijlage 1. Aantallen Eiders op Schiermonnikoog 1998-2017	14
Bijlage 2. Verspreidingskaarten van broedvogels in de steekproefgebieden	15

Samenvatting

Sinds 1998 inventariseert Sovon in opdracht van Natuurmonumenten vier vaste steekproefgebieden op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog op alle broedvogels. Deze broedvogelmonitoring maakt onderdeel uit van het trilaterale monitoringprogramma in de internationale Waddenzee, waarmee de aantalsontwikkeling van karakteristieke en algemene broedvogelsoorten van duinen en kwelders wordt gevolgd. De steekproefgebieden (675 ha) liggen ten oosten van de Stuifdijk en ten noorden van het pad dat over de Oosterkwelder loopt, en strekken zich tot waar de begroeide kwelder overgaat in de zandvlakte van de Balg. Buiten de steekproefgebieden worden in samenwerking met medewerkers van Natuurmonumenten en Rijksuniversiteit Groningen alle kolonievogels op het eiland in kaart gebracht. In 2017 werd eveneens een integrale kartering van Bruine Kiekendieven op het eiland uitgevoerd, inclusief reproductiemetingen, vergelijkbaar met die in 2016.

In de steekproefgebieden werden 47 verschillende soorten broedvogels waargenomen. Ten opzichte van 2016 lieten vooral Grauwe Gans, Bergeend, Veldleeuwerik, Sprinkhaanzanger, Rietzanger en Graspieper een toename zien. De meest opvallende toename was mogelijk die van de Oeverzwaluw, waarvan maar liefst 107 bewoonde nesten werden geteld. Ook vestigden zich meer Lepelaars in het gebied. Soorten die afnamen zijn Scholekster, Wulp, Kleine Mantelmeeuw, Zilvermeeuw, Roodborsttapuit en Kneu. Daarnaast vestigden zich veel kleine aantallen Kokmeeuwen en Visdieven.

De integrale tellingen van Eiders, Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen laten voor alle drie soorten een verdere afname zien. Vooral de populatie Eiders is inmiddels erg uitgedund en laat geen tekenen van herstel zien. Voor Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw was 2017 überhaupt een slecht jaar, met slechte voedselomstandigheden en een beroerde reproductie, wat qua aantallen broedparen zorgde voor een dieptepunt.

De Grauwe Gans liet in 2017 een toename zien van 48 naar 69 territoria in de steekproefgebieden. Op de foto een vrouwtje Grauwe Gans dat zich drukt in de vegetatie met een jong, telgebied 12, 16 mei 2017 (foto: Romke Kleefstra).

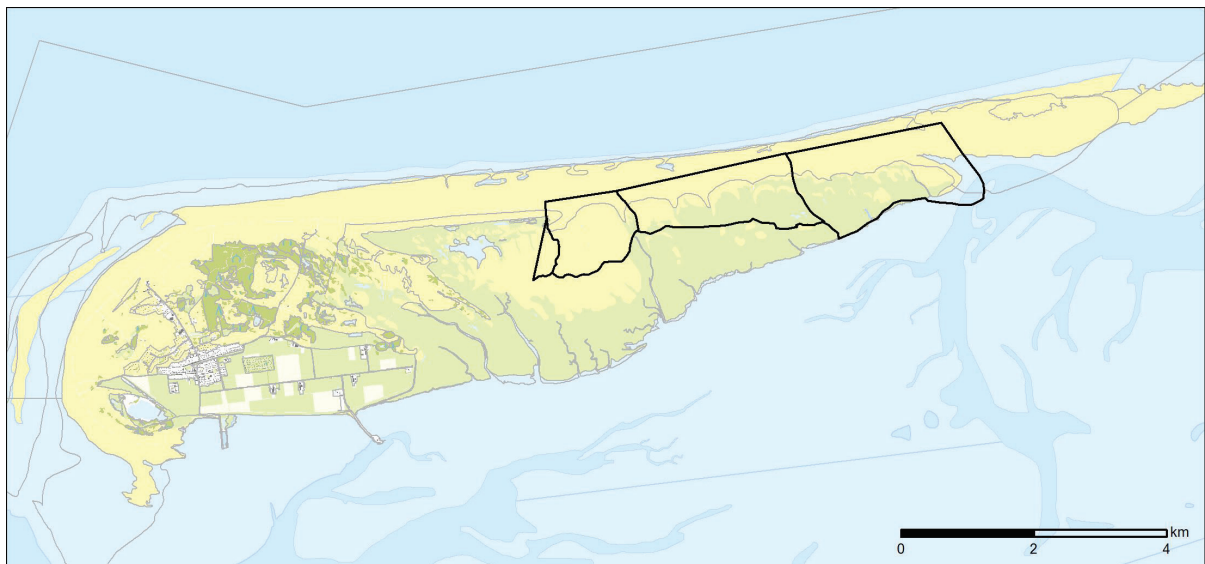
1. Inleiding en dankwoord

Sinds het voorjaar van 1998 worden op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog vier vaste steekproefgebieden op alle soorten broedvogels geïnventariseerd door Sovon Vogelonderzoek Nederland, in opdracht van Vereniging Natuurmonumenten. De vier steekproefgebieden (675 ha in totaal) liggen ten oosten van de Stuifdijk en ten noorden van het pad dat over de Oosterkwelder loopt, en strekken zich uit tot de Balg (figuur 1). De inventarisatie van de gebieden werd evenals in 1998 en de periode 2006-2016 uitgevoerd door de auteur van dit rapport.

In dit rapport worden niet alleen de resultaten van de proefvlakinventarisaties in het voorjaar van 2017 behandeld. Evenals in 2016 gaat ook aandacht uit naar aanvullende, integrale tellingen van

kolonievogels, Eiders en Bruine Kiekendieven op Schiermonnikoog.

Hulp in het veldwerk werd verkregen van de Natuurmonumenten-medewerkers Jan Harthoorn (Eiders), Erik Jansen (meeuwen) en Cees Soepboer (Eiders). Aanvullende gegevens over Bruine Kiekendieven en meeuwen werden verkregen van respectievelijk Cees van der Wal en Kees Oosterbeek. Petra de Goeij zorgde voor het in kaart brengen van de Lepelaars en regelmatig voor een goede maaltijd na het veldwerk. De wadvogeltelgroep van Schiermonnikoog wordt bedankt voor het uitvoeren van een gedifferentieerde eidertelling op 13 mei 2017.

Figuur 1. Ligging van de vier steekproefgebieden op de Oosterkwelder, Schiermonnikoog.

2. Werkwijze en omstandigheden in 2017

2.1. Doel van de inventarisaties

Met het monitoren van alle soorten broedvogels in de vier vaste steekproefgebieden op Schiermonnikoog worden de verspreiding en de aantallen territoria in kaart gebracht. Daarmee wordt de aantalsontwikkeling van zowel karakteristieke als algemene broedvogelsoorten van duinen en kwelders gevolgd, wat bijdraagt aan de trilaterale broedvogelmonitoring in de internationale Waddenzee. Aanvullend worden van enkele kolonievogels en zeldzamere broedvogels aantallen verzameld, waarmee de monitoring van de Natura 2000-gebieden 'Duinen Schiermonnikoog' en 'Waddenzee' gewaarborgd is.

2.2. Methode en veldwerk steekproefgebieden

Bij het verzamelen en interpreteren van de broedvogelgegevens wordt gewerkt conform de richtlijnen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP; Vergeer *et al.* 2016). In de vier steekproefgebieden (675 ha) worden alle soorten gekarteerd, afgezien van de Eider waarvoor aparte tellingen worden georganiseerd (zie § 2.4). Evenals in de voorgaande jaren werden twee tellingen van Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw uitgevoerd. Gegevens werden ingevoerd in en geïnterpreteerd met het programma Autocluster.

In totaal werden vijf integrale inventarisatieronden door de steekproefgebieden gemaakt, qua planning overeenkomend met voorgaande jaren, en die in totaal 44 uur en 30 minuten in beslag namen, ofwel afgerond 4,0 minuten per hectare.

Tabel 1. Tijdsinvestering in de steekproefgebieden op Schiermonnikoog in 2017.

Ronde	Datum	Begin	Eind	Totaal
1	10 april	06:25	14:30	08:05
2	28 april	05:25	14:25	08:00
3	16 mei	05:00	14:15	09:15
4	10 juni	04:25	14:35	10:10
5	26 juni	05:05	14:05	09:00

2.3. Kolonievogels en zeldzame broedvogels

Na een complete meeuwentelling in 2006 bleven integrale tellingen van meeuwen op Schiermonnikoog uit tot 2014 (Kleefstra 2014). In 2014-2016 werd heel Schiermonnikoog geteld op aanwezige meeu-

wenparen. Daarbij werden kolonies bezocht, adulte vogels geteld en het waarschijnlijke aantal paren berekend conform Vergeer *et al.* (2016). De telling werd op 15 mei uitgevoerd door de auteur van dit rapport. Aanvullende gegevens van de westkant van Schiermonnikoog en de begraasde kwelder werden verkregen van respectievelijk Erik Jansen en Kees Oosterbeek. Ook andere kolonievogels, zoals Aalscholver, Lepelaar en sterns werden alle geteld, waarbij de telling van Lepelaars voor rekening van de lepelaaronderzoekers van de Werkgroep Lepelaar (Rijksuniversiteit Groningen/NIOZ) kwamen. Evenals bij de meeuwen werden ook de Bruine Kiekendieven op Schiermonnikoog integraal gekarteerd in samenwerking met Cees van der Wal, waarbij ook aandacht uitging naar reproductie van de soort.

2.4. Tellingen Eider

In de periode 1999-2006 zijn jaarlijks integrale eilandtellingen van Eidereenden georganiseerd op Schiermonnikoog. Het gaat hier grotendeels om zogenaamde gedifferentieerde tellingen (Duiven & Zuidewind 1995). Bij deze methode worden drie verschillende groepen Eiders onderscheiden in het veld: subadulte mannetjes (2e kalenderjaar vogels), adulte mannetjes en adulte vrouwtjes. Jonge vrouwtjes zijn lastig te onderscheiden van adulte vrouwtjes, zodat dit achterwege wordt gelaten. Bij deze tellingen wordt er vanuit gegaan dat het aantal mannetjes en vrouwtjes gelijk is. Van het aantal vrouwen dat geteld is, wordt het aantal jonge mannen afgetrokken als correctie voor de jonge (2 kj) vrouwen die niet apart zijn geteld, maar naar alle waarschijnlijkheid wel aanwezig waren. Wat dan overblijft is een groep volwassen vrouwen die niet broedt. Deze groep wordt van het aantal adulte mannetjes afgetrokken. Wat uiteindelijk overblijft is een groep adulte mannen waarvan wordt aangenomen dat hun vrouwtjes op het nest zitten. Samengevat gaat het om de volgende formule:

$$N \text{ broedende } \text{♀♀} = N \text{ adulte } \text{♂♂} - (N \text{ ♀♀} - N \text{ jonge } \text{♂♂})$$

De methodiek is overigens niet in alle jaren standaard toegepast. In 1999 en 2000 werden per seizoen twee gedifferentieerde tellingen uitgevoerd; één eind april, de andere half mei (de Boer 2000a, 2000b). Van die twee tellingen werden de gemiddelden berekend. In 2001 werd geen gedifferentieerde telling uitgevoerd, maar werden alleen volwassen mannetjes geteld (Klemann 2001). In de jaren 2002-

2006 werden alleen gedifferentieerde tellingen uitgevoerd halverwege mei (Oosterhuis in serie). Het jaar 2002 vormt hierop een uitzondering. Er werden toen twee tellingen uitgevoerd (1 mei en 17 mei), waarvan het gemiddelde werd genomen, overeenkomstig met 1999 en 2000 (Oosterhuis 2003a). De aantalsopgave van 2006 is een schatting op basis van het totale aantal Eiders op Schier tijdens een hoogwatertelling halverwege mei. In 2009, 2010 en 2011 werden twee tellingen uitgevoerd, evenals in de eerste jaren (Kleefstra 2010). Om een goede methodische aanpak van eidertellingen in de Waddenzee te bediscussiëren is in 2012 een volledige set van vier tellingen uitgevoerd, ofwel twee gedifferentieerde tellingen en twee vrouwtjestellingen, conform tellingen elders in de Nederlandse Waddenzee (Kleemann & Kleefstra 2012). Sinds 2013 worden twee gedifferentieerde tellingen uitgevoerd van Eiders, eind april en halverwege mei (in 2017 op 27 april en 13 mei), aangevuld met een jongentelling op begin juli (in 2017 op 3 juli). De tellingen op 27 april en 3 juli werden uitgevoerd door de auteur van dit rapport i.s.m. Jan Harthoorn en Cees Soepboer, die op 13 mei door de wadvogeltelgroep van Schiermonnikoog.

2.5. Weersomstandigheden

Na een wederom zachte winter (vierde op rij) was **maart 2017** met een gemiddelde temperatuur van 8,6 °C uitzonderlijk zacht. Deze maand komt op de tweede plaats van zachte maartmaanden, alleen 1991 was warmer. Op 30 en 31 maart werden zelfs de eerste temperaturen boven de 20°C genoteerd. Maart was aan de droge kant, waarbij ruim de helft van de neerslag in de eerste helft van de maand viel. Met 178 zonuren was maart 2017 zeer zonnig en valt in de top 10 van zonnigste maartmaanden sinds het begin van de metingen. De meeste zon scheen in de tweede helft van de maand.

April was vrij koud, droog en vrij zonnig. De gemiddelde temperatuur was hetzelfde als de zeer zachte maart, waarbij de eerste dagen het warme weer uit maart voorzette. Halverwege de maand kregen noordelijke stromingen de overhand en daalde de temperatuur. De neerslag in april viel meest in buien. De meeste neerslag viel in het noorden van het land. Het noordwesten van het land kende ook de meeste zonuren.

Mei was erg warm, zonnig en droog. De maand begon koud, met op 9 mei plaatselijk nog vorst aan de grond. Hierna steeg de temperatuur snel door tot de eerste tropische dag op 27 mei. De maand begon qua neerslag wisselvallig, maar nergens vielen grote hoeveelheden. Tussen 18 en 28 mei bleef het vrijwel droog, tot onweersbuien op de laatste dagen van de maand weer voor neerslag zorgden.

Juni was zeer warm, zonnig en gemiddeld over het land viel een normale hoeveelheid neerslag. De zeer warme juni maand kwam op een gedeelte eerste plaats sinds 1901. Tot een landelijke hittegolf kwam het net niet. De neerslag viel in (hevige) buien waarbij grote verschillen per regio optraden. In Friesland werd op meerdere plaatsen wateroverlast gemeld door grote hoeveelheden neerslag in de laatste week van de maand.

Juli kende een normale gemiddelde temperatuur, was zeer nat, met een vrijwel normale hoeveelheid zon. Wisselvalligheid kenmerkte juli; dagen met neerslag werden afgewisseld met korte warme en droge periodes. Er viel van tijd tot tijd regen, langdurige droge perioden ontbraken. De regen viel vaak uit buien, waardoor de neerslaghoeveelheden regionaal sterk verschilden. Plaatselijk viel tijdens (onweers)buien 20-50 mm in een etmaal. In het noordwesten viel minder neerslag dan gemiddeld.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, aantal zonuren per maand en hoeveelheid neerslag) in de periode april-juli, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2010).

Maand	Temperatuur (°C)		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2017	Ref	2017	Ref	2017	Ref
Maart	8,6	6,2	178	125	54	68
April	8,6	9,2	200	178	25	44
Mei	15,0	13,1	226	213	29	61
Juni	18,0	15,6	231	201	62	68
Juli	17,9	17,9	207	211	110	78

3. Resultaten

3.1. Soorten en aantallen

In het voorjaar van 2017 werden verspreid over de vier steekproefgebieden 47 soorten broedvogels

vastgesteld, waarvan er zeven op de Rode Lijst staan (Hustings *et al.* 2004). Het gaat om Tureluur, Visdief, Koekoek, Veldleeuwerik, Graspieper, Nachtegaal, Spotvogel en Kneu (tabel 3).

Tabel 3. Vastgestelde soorten en aantallen territoria in de steekproefgebieden 11, 12, 13, en 14, inclusief het totaal-aantal voor alle vier plots en de dichtheid per 100 hectare in 2017.

soort	11	12	13	14	tot.	N/100 ha	soort	11	12	13	14	tot.	N/100 ha
Lepelaar	0	16	0	0	16	2,37	Graspieper	43	46	26	7	122	18,07
Grauwe Gans	4	29	34	2	69	10,22	Witte Kwikstaart	1	0	0	0	1	0,15
Soepgans	0	1	0	0	1	0,15	Winterkoning	0	8	25	3	36	5,33
Nijlgans	2	6	2	0	10	1,48	Heggenmus	0	2	5	1	8	1,19
Bergeend	23	24	8	1	56	8,30	Nachtegaal	0	0	2	1	3	0,44
Krakeend	0	0	2	0	2	0,30	Blauwborst	0	0	4	0	4	0,59
Wilde Eend	4	2	5	0	11	1,63	Roodborsttapuit	1	2	2	1	6	0,89
Soepeend	1	0	0	0	1	0,15	Merel	0	0	1	1	2	0,30
Bruine Kiekendief	1	4	3	1	9	1,33	Zanglijster	0	0	1	0	1	0,15
Kwartel	0	0	1	0	1	0,15	Sprinkhaanzanger	0	7	12	3	22	3,26
Fazant	2	8	10	2	22	3,26	Rietzanger	0	4	18	6	28	4,15
Scholekster	45	12	3	0	60	8,89	Kleine Karekiet	0	1	0	0	1	0,15
Wulp	5	6	3	0	14	2,07	Spotvogel	0	0	1	0	1	0,15
Tureluur	16	0	0	0	16	2,37	Braamsluiper	0	2	7	1	10	1,48
Kokmeeuw	21	0	0	0	21	3,11	Grasmus	2	13	25	5	45	6,67
Stormmeeuw	2	2	0	0	4	0,59	Zwartkop	0	0	1	1	2	0,30
Kl Mantelmeeuw	100	1605	295	55	2055	304,44	Tjiftjaf	0	0	1	1	2	0,30
Zilvermeeuw	204	273	73	7	557	82,52	Fitis	1	13	28	3	45	6,67
Visdief	8	0	0	0	8	1,19	Koolmees	0	0	1	0	1	0,15
Holenduif	0	4	1	0	5	0,74	Kauw	13	33	5	0	51	7,56
Houtduif	0	0	1	0	1	0,15	Zwarte Kraai	1	0	1	0	2	0,30
Koekoek	0	0	1	1	2	0,30	Kneu	0	0	3	1	4	0,59
Veldleeuwerik	62	36	12	2	112	16,59	Rietgors	1	6	13	2	22	3,26
Oeverzwaluw	31	76	0	0	107	15,85							

3.2. Broedvogelaantallen 1998-2017

Tabel 4 geeft een overzicht van de soorten en totaalaantallen broedvogels die binnen de vier proefvlakken werden vastgesteld sinds 1998. Zeven soorten laten een duidelijke toename zien binnen

de steekproefgebieden, te weten Grauwe Gans, Bergeend, Lepelaar, Veldleeuwerik, Oeverzwaluw, Sprinkhaanzanger, Rietzanger en Graspieper. Een duidelijke afname is er bij Scholekster, Wulp, Kleine Mantelmeeuw, Zilvermeeuw, Roodborsttapuit en Kneu.

Tabel 4. Soorten en totaalaantallen territoria van broedvogels in de steekproefgebieden 11, 12, 13 en 14 op Schiermonnikoog in de periode 1998-2017. In 2011 bleven inventarisatie uit. Rode Lijstsoorten zijn vet weergegeven.

Soort	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Grauwe Gans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	6	12	22	18	48	48	69
Soepgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	3	5	5	3	3	2	1	1	1
Brandgans	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nijlgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	2	2	6	5	4	10
Bergeend	28	38	48	43	44	36	29	27	28	49	28	22	48	51	56	30	30	33	56
Krakeend	2	0	1	0	0	1	1	0	0	0	2	4	0	0	0	0	0	3	2
Slopeend	0	2	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

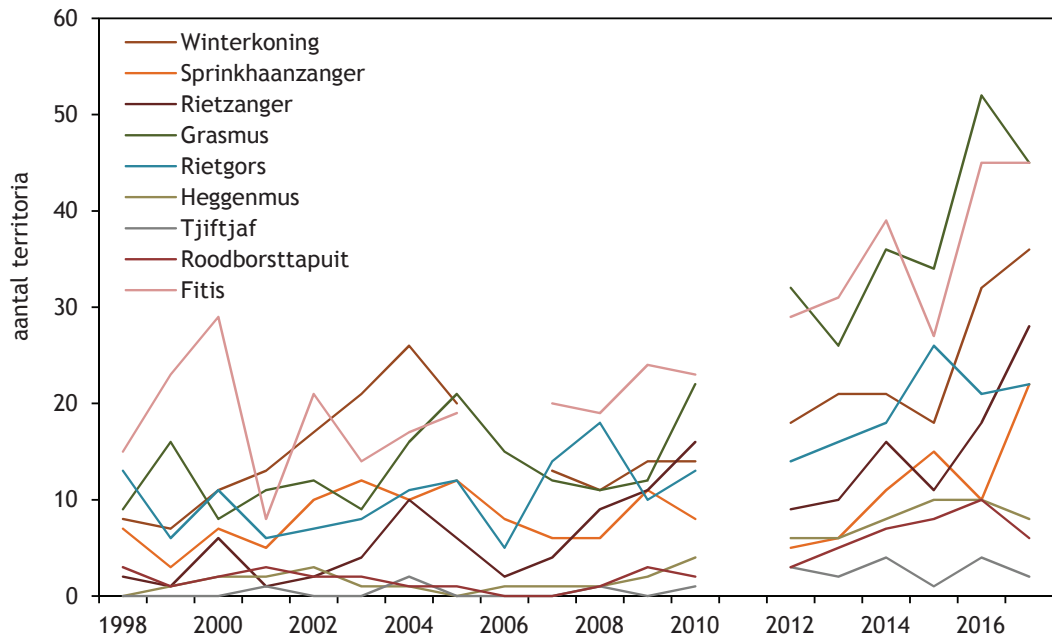
Tabel 4. Vervolg.

Soort	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Wilde Eend	5	5	6	4	3	3	4	5	0	1	3	7	3	1	4	4	3	13	11
Soepeend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Kwartel	0	0	2	1	1	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Fazant	8	15	9	6	4	6	5	7	++	8	6	4	12	13	16	15	17	19	22
Kl. Zilverreiger	0	0	0	2	1	0	6	10	7	17	12	4	0	0	0	0	0	0	0
Lepelaar	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2	6	0	0	1	5	4	16
Br.Kiekendief	2	1	2	4	2	2	3	3	4	4	2	3	6	8	10	10	8	9	9
Bl. Kiekendief	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Torenvalk	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slechtvalk	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0
Scholekster	49	149	113	197	120	109	93	79	91	45	57	82	126	88	92	86	88	111	60
Kluut	12	22	5	17	20	23	18	52	13	7	1	0	0	0	1	0	2	2	0
Bontbekplevier	1	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Strandplevier	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kievit	7	4	3	6	8	11	12	11	6	5	9	9	2	0	2	1	0	0	0
Wulp	16	19	17	16	15	13	11	13	15	11	18	11	20	21	24	27	19	23	14
Tureluur	4	2	2	2	3	2	6	4	0	2	5	4	6	3	4	10	11	19	16
Kokmeeuw	725	23	1	575	135	152	7	237	50	260	12	4	11	22	31	129	51	65	21
Zwartkopmeeuw	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stormmeeuw	16	112	43	190	27	25	31	44	65	57	28	25	45	21	38	23	30	6	4
Kl. Mantelmw	2883	2696	1933	5482	2280	2108	2432	2194	3098	3821	3179	4884	2863	3705	2177	2871	2738	2445	2055
Zilvermeeuw	3061	2931	2416	6009	3240	2511	1802	1207	1879	2304	2082	1884	2258	2365	726	344	1083	831	557
Gr.Mantelmeeuw	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grote stern	0	+	+	1	0	550	0	30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Visdief	155	83	1	675	100	165	10	334	141	15	0	1	0	26	36	56	8	36	8
Noordse Stern	4	+	+	4	0	15	0	69	9	12	0	0	0	0	2	0	0	0	0
Holenduif	8	5	12	3	5	4	5	4	6	2	2	2	2	4	4	6	3	5	5
Houtduif	3	7	11	3	7	4	4	9	-	0	1	0	1	3	0	2	2	3	1
Koekoek	3	4	3	1	1	1	1	2	0	0	1	0	0	1	0	1	1	1	2
Velduil	0	0	0	0	1	1	1	1	2	1	1	3	2	1	3	1	0	0	0
Ekster	1	3	6	4	2	1	2	2	1	1	0	1	0	2	0	0	0	0	0
Kauw	27	20	35	68	31	25	24	15	24	32	28	38	44	61	50	51	62	42	51
Zwarte Kraai	1	0	1	4	2	2	3	3	0	0	1	0	1	0	0	2	1	2	2
Koolmees	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
Veldleeuwerik	49	61	82	86	82	62	54	49	65	81	66	71	77	80	94	87	88	98	112
Oeverzwaluw	0	0	2	0	0	0	0	3	0	0	0	0	2	2	0	13	23	38	107
Tjiftjaf	0	0	0	1	0	0	2	0	-	0	1	0	1	3	2	4	1	4	2
Fitis	15	23	29	8	21	14	17	19	-	20	19	24	23	29	31	39	27	45	45
Braamsluiper	0	3	2	1	1	1	4	2	3	7	3	1	3	2	2	4	10	4	10
Grasmus	9	16	8	11	12	9	16	21	15	12	11	12	22	32	26	36	34	52	45
Tuinfluit	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0
Zwartkop	0	0	0	0	1	1	3	1	0	0	0	1	1	2	0	1	0	1	2
Sprinkhaanzanger	7	3	7	5	10	12	10	12	8	6	6	11	8	5	6	11	15	10	22
Spotvogel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2	2	1	2	0	1	1
Bosrietzanger	3	1	0	1	0	0	3	2	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Kleine karekiet	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Rietzanger	2	1	6	1	2	4	10	6	2	4	9	11	16	9	10	16	11	18	28
Winterkoning	8	7	11	13	17	21	26	20	-	13	11	14	14	18	21	21	18	32	36
Merel	3	1	0	1	0	0	0	0	-	3	2	1	1	0	1	1	2	2	2
Zanglijster	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Nachtegaal	1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	2	2	0	1	1	2	1	3	3
Blauwborst	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	4
Roodborsttapuit	3	1	2	3	2	2	1	1	0	0	1	3	2	3	5	7	8	10	6
Tapuit	3	3	3	3	2	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Heggenmus	0	1	2	2	3	1	1	0	1	1	1	2	4	6	6	8	10	10	8
Witte kwikstaart	0	0	0	4	2	2	2	2	-	0	0	8	6	0	1	1	1	1	1
Graspieper	59	51	58	75	60	52	61	66	53	81	75	68	88	94	67	85	95	116	122
Vink	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Kneu	4	2	5	3	4	3	6	5	1	2	2	0	3	5	1	3	3	13	4
Rietgors	13	6	11	6	7	8	11	12	5	14	18	10	12	14	16	18	26	21	22
Totaal	7203	6323	4899	13544	6282	5965	4743	4589	5593	6901	5711	7241	5758	6720	3595	4060	4591	4208	3579
Aantal soorten	39	38	39	44	42	41	44	44	27	34	40	39	40	38	39	47	41	45	47

In Kleefstra (2014) ging aandacht uit naar de uitbreiding van ruigten op de kwelder (rietvegetatie en struwelen) en daarmee samenhangende toename van broedvogels van de ‘ruigere kwelderdelen’. In figuur 2 is de trend van die soorten, te weten Winterkoning, Heggenmus, Roodborsttapuit, Sprinkhaanzanger, Rietzanger, Grasmus, Tjiftjaf, Fitis en Rietgors, geactualiseerd en dat laat een verdere toename zien. Nu lijken rietvegetaties en (duindoorn)struwelen nog immer uit te breiden op de hogere kwelder en zijn de

daarbij horende soorten talrijker dan ooit. Nadeel is, wanneer soorten op één hoop geveegd worden als in Kleefstra (2014), dat trends van de betreffende soorten ook beïnvloed worden door andere omstandigheden, zoals overleving, overwinteringsomstandigheden, talrijkheid van een enkele soort e.d. Uitgesplitst naar soort (figuur 2) laten vrijwel alle soorten in de periode 1998-2017 een toename zien, waarbij die van Grasmus, Fitis, Winterkoning, Rietzanger, Rietgors en Sprinkhaanzanger het sterkst zijn.

Figuur 2. Trend van broedvogels van ruigere kwelderdelen met opslag van (duindoorn)struwelen in de periode 1998-2017. In 2006 werden Winterkoning en Fitis niet geïnventariseerd en van 2011 zijn geen gegevens beschikbaar.

Uitbreiding van rietvegetatie op de Oosterkwelder, telgebied 13, 28 april 2017 (foto: Romke Kleefstra)

3.3. Kolonievogels en zeldzame broedvogels

Zoals in § 2.3 omschreven, werden evenals in 2014-2016 wederom weer alle meeuwen- en sternkolonies geteld. Aanvullende tellingen van en/of onderzoek naar Aalscholwers en Lepelaars maakt de kolonievogellijst bijna compleet. Alleen van de Oeverzwaluw is het totaal aantal onbekend, met het ontbreken van aantallen van de westkant van het eiland (haven, westelijke duinen).

Aansluitend op de kolonievogels zijn ook enkele zeldzame broedvogels in tabel 5 opgenomen. Van enkele soorten is vrijwel ieder jaar wel bekend hoeveel er op de Oosterkwelder broeden (Kleine Zilverreiger, Slechtvalk, Velduil). De integrale meeuwentelling bracht ook een soort als de Grote Mantelmeeuw aan het licht, terwijl voor de Bruine Kiekendief extra inspanningen werden verricht (zie § 2.3).

De aalscholverkolonie aan de Westerplas groeit nog steeds. Lepelaars waren beduidend talrijker op basis van nestvondsten, met name op de Oosterkwelder. Opvallend is de opleving van de Stormmeeuw, een soort waarmee het de afgelopen bergafwaarts ging op Schiermonnikoog. Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw worden steeds schaarser op Schiermonnikoog, waarbij de grote kolonies op de Oosterkwelder de afgelopen tien jaar sterk zijn geslonken. In 2017 werden opnieuw kleinere aantallen vastgesteld. Van Kleine Zilverreiger, Blauwe Kiekendief en Slechtvalk werden in 2017 geen broedgevallen vastgesteld. Bruine Kiekendief en Velduil waren in 2017 schaarser, wat lijkt samen te hangen met een mager veldmuizenjaar op Schiermonnikoog, op basis van anekdotische indrukken. In het schapenbegrazingsgebied ten westen van de Prins Bernhardweg constateerden Cees Soepboer en Erik Jansen onafhankelijk van elkaar twee territoria van de Tapuit. Elders op het eiland zijn geen territoria aan het licht gekomen.

Tabel 5. Aantallen kolonievogels c.q. zeldzame broedvogels op Schiermonnikoog tijdens integrale tellingen in 2001, 2006 en de periode 2014-2017. Voor Oeverzwaluw en Tapuit zijn de tellingen onvolledig en wordt het minimumaantal territoria weergegeven indien er een '≥' vermeld staat. Rode Lijstsoorten zijn vet weergegeven.

	2001	2006	2012	2014	2015	2016	2017
Aalscholver	0	0	18	20	26	37	58
Lepelaar	192	208	210	239	230	238	329
Kokmeeuw	6921	612	79	185	52	72	21
Stormmeeuw	839	479	>116	67	74	48	98
Kleine Mantelmeeuw	10668	10568	>4999	7036	7601	6220	5297
Zilvermeeuw	10212	5045	>3095	1454	2107	1766	1151
Visdief	1364	311	27	77	58	56	25
Noordse Stern	45	9	0	0	4	4	4
Oeverzwaluw	51	50	75	38	≥64	≥38	≥107
Kleine Zilverreiger	2	7	0	0	0	2	0
Bruine Kiekendief	4	14	24	-	-	23	19
Blauwe Kiekendief	1	8	1	0	0	0	0
Slechtvalk	0	0	0	1	1	1	0
Grote Mantelmeeuw	1	0	0	0	0	2-3	1
Velduil	0	3	5	3	1	4	2
Tapuit	3	5	0	≥2	≥1	≥1	≥2

3.4. Soortbesprekingen

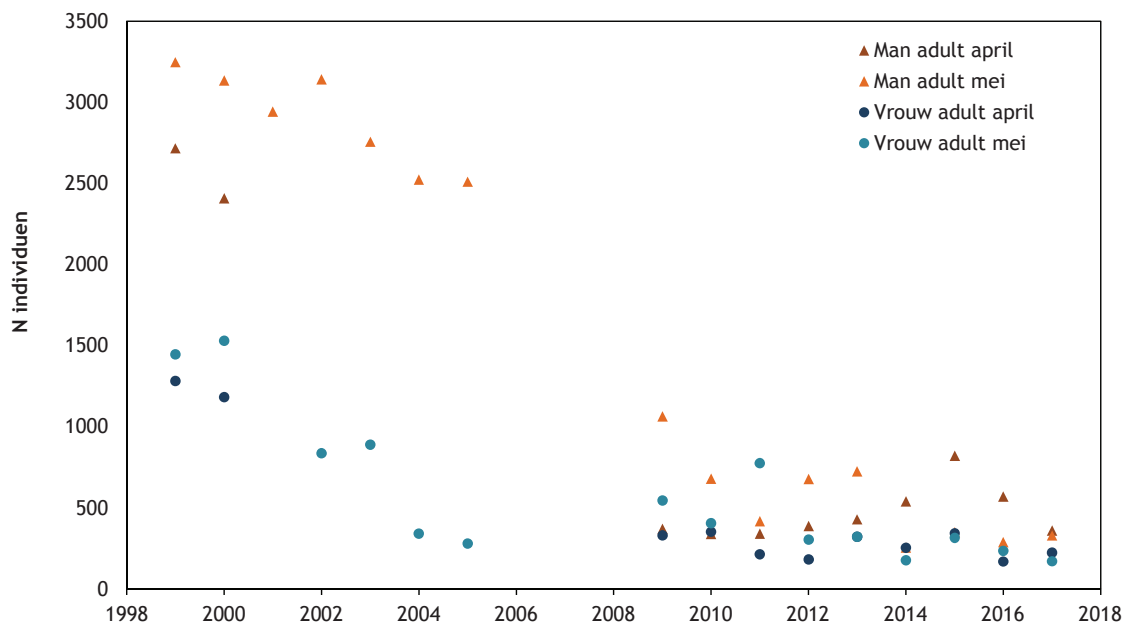
Eider

De aantallen Eiders die de afgelopen jaren integraal werden geteld op Schiermonnikoog staan weergegeven in bijlage 1. De getelde aantallen adulte mannen en vrouwen zijn uitgezet in figuur 3. De verwachte opleving van de broedpopulatie van Schiermonnikoog, met enig herstel van mosselbanken in het oostelijke deel van de Waddenzee, blijft uit. Daarentegen laat figuur 3 zien dat de aantallen mannen en vrouwen in 2017 bijzonder klein waren.

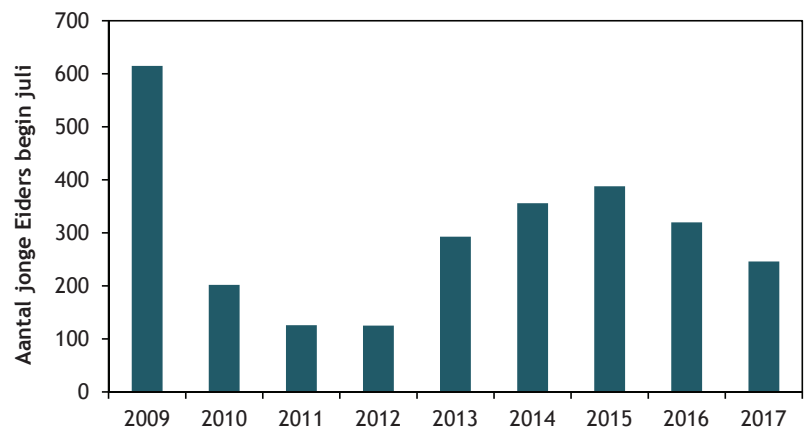
Of dat nu zit in de geschiktheid van het voedsel, predatie en/of winteroverleving laat zich voorlopig aanzien, zolang er geen nader onderzoek naar de soort wordt gedaan. De jongentellingen op Schier laten de laatste vijf jaar vrij constante aantallen jongen in juli zien (gem. 320 per jaar). Wanneer we met de gedifferentieerde telling de broedpopulatie in 2017 op 240 broedende vrouwen beramen, komt het aantal van 246 jongen in 2017 op ruim 1 jong per paar neer.

Twee eidernesten naast elkaar, telgebied 11, 27 april 2017 (foto: Romke Kleefstra)

Figuur 3. Aantallen adulte Eiders tijdens tellingen in april en mei in de periode 1999-2017, voor zover beschikbaar.

Figuur 4. Aantallen getelde jonge Eiders tijdens telling begin juli in de periode 2009-2017.

Bruine Kiekendief, 9 territoria (integraal: 19 terr.)
Evenals in 2016 telden de steekproefgebieden 9 territoria van de Bruine Kiekendief. In alle territoria werd een nest gevonden. Voor het eerst nestelde een paar in telgebied 11, wat een verdere uitbreiding oostwaarts betekent. In dat nest werd geen eileg vastgesteld, de overige nesten telden gemiddeld 4,6

ei per nest (N=7). Daarvan kwamen er 25 uit (78%). Van negen nesten vlogen 20 jongen uit, ofwel 2,2 per paar. De geslachtsverhouding bij de jongen was overduidelijk in het voordeel van de mannetjes (65%). Op basis van plukresten en braakballen op de nesten vormden meeuwenpullen en (Veld)muizen de hoofdmoot.

Tabel 6. Nestdata en prooien van Bruine Kiekendieven. Bij de nestdata wordt het steekproefgebied (plot), aantal ei, aantal uitgekomen eieren, aantal uitgevlogen jongen en geslachtsverhouding bij de jongen (V/M) weergegeven. Prooien zijn verdeeld over plukresten en braakballen.

nest	plot	ei	ei uit	jong vv	V	M	prooi	pluk	braakbal	totaal
1	13	5	2	2	1	1	Grauwe Gans pul	2	0	2
2	12	5	3	2	1	1	meeuw spec. juv.	8	1	9
3	12	6	5	4	0	4	Fazant juv.	1	0	1
4	11	0	0	0	0	0	Kauw juv.	1	0	1
5	12	4	4	3	1	2	Haas ad.	1	0	1
6	12	4	4	2	1	1	Haas juv.	2	0	2
7	14	4	3	3	1	2	Veldmuis	0	6	6
8	13	4	4	3	2	1	muis spec	0	4	4
9	13	-	-	1	0	1	Rozenkever	0	2	2
som		32	25	20	7	13				

Scholekster, 60 territoria

De terugval van het aantal territoria van de Scholekster heeft te maken met het overstromen van lage kwelderdelen in juni. In veel van de voorgaande jaren gebeurde dit ook als gevolg van springtij in combinatie met stevige (noordwesten) wind. Daardoor waren niet alleen broedsuccessen van Scholekster onder de maat, maar verdwenen paren vroegtijdig uit hun territoria, wat zijn invloed heeft op het totaalaantal vastgestelde territoria (deels werden hierdoor territoria gemist, voor andere waren waarnemingen ontoereikend volgens BMP-normen). In het voorjaar van 2016 werden tijdens de derde, vierde en vijfde inventarisatieronde respectievelijk 52, 92 en 31 geldige waarnemingen gedaan, wat duidt op bezette territoria. Het aantal van 92 territoriale waarnemingen sluit beter aan bij de reeks

van de Scholekster (tabel 4), maar omdat conform BMP-criteria twee geldige waarnemingen voor een territorium nodig zijn, en die met het “wegspoelen” van territoria niet gemaakt konden worden, pakt het eindtotaal lager uit.

Velduil, 2 territoria buiten de steekproefgebieden

Op de Oosterkwelder werden geen territoriale Velduilen waargenomen. Rond het Kobbeduin werden gedurende het voorjaar regelmatig Velduilen gespot, wat de aanwezigheid van een broedpaar indiceert. Op het Rif werd op 20 mei een broedverdachte Velduil gezien (Symen Deuzeman). Eind juni sneuvelde hier vlakbij een jong tijdens maaiwerkzaamheden op de Waddendijk nabij de Westerplas.

4. Literatuur

- DE BOER P. 2000a. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 1999. Sovon-inventarisatierapport 2000/06. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DE BOER P. 2000b. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2000. Sovon-inventarisatierapport 2000/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- DUIVEN P. & ZUIDEWIND J. 1995. Broedvogelstand en reproductie van de Eidereend op Vlieland in 1994 en 1995. Sula 9: 157-163.
- HUSTINGS F., BORGGREVE C., VAN TURNHOUT C. & THISSEN J. 2004. Basisrapport voor de Rode Lijst volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-onderzoeksrapport 2004/13. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. 1998. Broedvogels van telgebieden 11, 12, 13 en 14 op Schiermonnikoog in 1998. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. 2007. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2007. Sovon-inventarisatierapport 2007/21. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. 2008. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2008. Sovon-inventarisatierapport 2008/25. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEEFSTRA R. 2009. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2009. Sovon-inventarisatierapport 2009/28. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2010. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2010. Sovon-inventarisatierapport 2010/27. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2014a. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2013. Sovon-rapport 2014/02. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2014b. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2014. Sovon-rapport 2014/39. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2015. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2015. Sovon-rapport 2015/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEEFSTRA R. 2016. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2016. Sovon-rapport 2016/41. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KLEMMANN M. 2001. Broedvogels van Schiermonnikoog in 2001. Sovon-inventarisatierapport 2001/27. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- KLEMMANN M. & KLEEFSTRA R. 2012. Broedvogels van Schiermonnikoog in 2012. Sovon-rapport 2012/37. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- OOSTERHUIS R. 2003a. Broedvogels van Schiermonnikoog in 2002. Sovon-inventarisatierapport 2003/10. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- OOSTERHUIS R. 2003b. Broedvogels van Schiermonnikoog in 2003. Sovon-inventarisatierapport 2003/37. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- OOSTERHUIS R. 2004. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2004. Sovon-inventarisatierapport 2004/41. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- OOSTERHUIS R. 2005. Broedvogelmonitoring op Schiermonnikoog in 2005. Sovon-inventarisatierapport 2005/32. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- VERGEER J.W., VAN DIJK A.J., BOELE A., VAN BRUGGEN J. & HUSTINGS F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Bijlagen

Bijlage 1. Aantallen Eiders op Schiermonnikoog 1998-2017

Aantallen Eiders op Schiermonnikoog op basis van een gedifferentieerde telling halverwege mei (type 1), twee gedifferentieerde tellingen in het voorjaar (type 2) en een telling van adulte mannetjes halverwege mei (type 3). Voor 1999, 2000 en 2002 staat het gemiddelde van de twee gedifferentieerde tellingen vermeld, zoals die als eilandtotaal zijn opgenomen in de landelijke database.

Type telling	1998	1999	1999	2000	2000	2001	2002	2003
Bron	Kleefstra 1998	de Boer 2000	de Boer 2000	de Boer 2000	de Boer 2000	Klemann 2001	Oosterhuis 2003/a	Oosterhuis 2003/b
Datum	-	28-apr	14-mei	26-apr	12-mei	15-mei	17-mei	13-mei
Man adult	-	2717	3248	2408	3135	2943	3142	2757
Vrouw adult	-	1281	1445	1182	1529	?	835	888
Man subadult	-	8	24	89	46	?	271	508
Tot. broedende vrouwen	-	1444	1827	1315	1652	?	2578	2377
Gemiddelde over 2 tellingen	-		1686		1534	-	2553	
Type telling	2004	2005	2006	2008	2009	2009	2010	2010
Bron	Oosterhuis 2004	Oosterhuis 2005	Klemann & Kleefstra 2006	Kleefstra 2008	Kleefstra 2009	Kleefstra 2009	Kleefstra 2010	Kleefstra 2010
Datum	19-mei	13-mei	mei	-	27-apr	16-mei	27-apr	15-mei
Man adult	2523	2510	?	-	370	1064	338	680
Vrouw adult	340	279	?	-	329	544	352	404
Man subadult	105	38	?	-	71	286	110	304
Tot. broedende vrouwen	2288	2269	2260	-	112	806	96	580
Type telling	2011	2011	2012	2012	2012	2012	2013	2013
Bron	Kleefstra & Overdijk	Kleefstra & Overdijk	Klemann & Kleefstra 2012	Klemann & Kleefstra 2012	Klemann & Kleefstra 2012	Klemann & Kleefstra 2012	Kleefstra 2014a	Kleefstra 2014a
Datum	4-mei	20-mei	10-apr	24-apr	5-mei	12-mei	25-apr	11-mei
Man adult	340	418	379	387	544	678	429	725
Vrouw adult	213	774	313	180	305	303	321	321
Man subadult	38	101	35	54	48	76	46	110
Tot. broedende vrouwen	165	-255	101	261	287	451	154	514
Type telling	2014	2014	2015	2015	2016	2016	2017	2017
Bron	Kleefstra 2014b	Kleefstra 2014b	Kleefstra 2015	Kleefstra 2015	Kleefstra 2016	Kleefstra 2016	Dit rapport	Dit rapport
Datum	28-apr	17-mei	29-apr	23-mei	29-apr	21-mei	27-apr	13-mei
Man adult	539	255	821	350	568	289	359	329
Vrouw adult	253	176	341	314	168	233	222	169
Man subadult	116	333	67	231	31	100	98	85
Tot. broedende vrouwen	402	-	547	267	431	156	235	245

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

